

Maiju Lehmijoki-Gardner, *Mystiikka. Kristillinen perinne antiikista uudelle ajalle*, Kirjapaja: Helsinki 2007. 385 s.

Suomeksi julkaistun keskiajan tutkimuksen määrä on viime vuosina ilahduttavasti kasvanut. Myös keskiaikaista uskonnollisuutta on tutkittu lisääntyvässä määrin, mutta mystiikan tutkimus on kuitenkin jäänyt suhteellisen vähälle huomiolle—etenkin historioitsijoiden keskuudessa. Niinpä Maiju Lehmijoki-Gardnerin uusin teos *Mystiikka. Kristillinen perinne antiikista uudelle ajalle* on tervetullut uutuuus.

Sisäiset, henkilökohtaiset uskonnolliset kokemukset kiinnostavat yhä useampaa, samoin kristillinen ja ei-kristillinen mystiikka. Yhä useammin kuulee myös puheenvuoroja, joissa luterilaiselta kansankirkolta vaaditaan elämyksellisempää otetta uskonnon harjoittamiseen. Lehmijoki-Gardnerin kirja on siis mitä ajankohtaisiin.

Teos käsittelee nimensä mukaisesti mystistä hengellistä traditiota kristinuskon synnystä lähtien aina reformaatioihin saakka. Kirja on jaoteltu johdantoon ja kronologian mukaan eteneviin seitsemään erilliseen kappaleeseen. Johdannossa tekijä valottaa monisyistä ja määritelmiä pakenevaa mystiikka-käsitettä monipuolisesti ja selkeästi. Samaten käsitellään mystiikan tutkimuksen perinnettä.

Käsittelykappaleet on luokiteltu ja otsikoitu kunkin ajankohdan tärkeimmän mystiikkaan vaikuttaneen piirteen mukaan. Kirja aloittaa kristillisen mystiikan historian jo esikristilliseltä ajalta analysoimalla ensimmäisessä luvussa antiikin filosofista perintöä. Platonin vaikutus myös kristilliseen mystiikkaan tuodaan asiantuntevasti esille. Antiikin filosofien

jälkeen toisessa luvussa käsitellään ajanlaskun alun juutalaisuutta, raamatun syntyhistoriaa ja varhaiskristillisiä erakkoja.

Kolmas kappale keskittyy antiikin ja keskiajan vaihteen uskonnollisiin murroksiin ja jatkumoihin. Neljäs luku käsittelee luostariperinteen kukoistusta ja murrosta. Viides ja kuudes luku keskittyvät ajallisesti samaan mystiikan kukoistuskauteen, myöhäiskeskiaikaan. Näkökulma vain on eri. Viidennessä luvussa keskitytään kerjäläisveljestöihin: dominikaanien ja fransiskaanien vaikutukseen mystiikkaan. Kuudes luku taas käsittelee kirjoittajan ydinosaa: myöhäiskeskiajan naismystikkoja. Seitsemännessä luvussa keskitytään reformaatioihin—uskonelämän murroksiin keskiajan ja uuden ajan taitteessa.

Nootit, lähdeviitteet ja kirjallisuusluettelo on koottu jokaisen luvun perään. Näin jokainen luku ikään kuin muodostaa oman itsenäisen kokonaisuutensa. Rakenne selkiyttää ilmiön kronologisen kehityksen hahmottamista, toisaalta se myös edellyttää, että lukija on jo suhteellisen hyvin perillä keskiajan historiasta ja hengenelämästä löytääkseen esimerkiksi bibliografiset tiedot jostain tietystä lähdekirjallisuudesta. Hakuurakkaa toki helpottaa kirjassa oleva sekä asiasana- että henkilöhakemisto ja ennen kaikkea Meri Heinosen kirjan loppuun kokoama luettelo suositeltavasta kirjallisuudesta. Luettelossa esitellään tärkeimmät tematiikkaan liittyvät julkaisusarjat. Myös käänkösarjoja on mainittu. Erityiskiitoksen ansaitsee elektronisten hakuteosten ja lähdekokoelmien luettelo. Se on varsin kattava, hyödyllinen ja todennäköisesti erityisen tervetullut apu opiskelijoille.

Lehmijoki-Gardner on väitellyt tohtoriksi historian oppiaineesta Turun yliopistossa ja on dosentti kirkkohistorian laitoksella Helsingin yliopistossa. Hän on myös opettanut teologiaa Yhdysvalloissa, Baltimoren Loyola Collegessa. Kirjoittaja on julkaissut lukuisia muita teoksia keskiajan uskonelämästä ja hengellisyydestä. Monipuolinen asiantuntemus näkyy kirjan sisällössä: niin teologiset pohdinnat kuin historialliset käsitteet ja jatkumot ovat kirjoittajalle tuttuja—ja hän myös onnistuu jakamaan tietouttaan lukijalle kiitettävällä tavalla. Yhteiskunnalliset muutokset ja niiden vaikutus niin kirkolliseen järjestäytymiseen kuin mystikkojen henkilökohtaiseen hengenelämään tulevat kirjassa ilmi. Myös metodologisiin ongelmiin, esimerkiksi kirjoittajan persoonaan tai kirjoittajan ja mystikon vuorovaikutukseen, paneudutaan.

Toisaalta paikoitellen lukija jää kaipaamaan teemojen tiukempaa sitomista yhteiskunnalliseen kontekstiin. Kirjoittaja itsekin—varsin varovasti tosin—toteaa, että näyt ja ilmestykset olivat todennäköisesti vuorovaikutuksessa

ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Hivenen myöhemmin teoksessa mainitaan jo rohkeampaan sävyyn tilausnäyt, viitaten mystikkojen, näkyjen ja ympäröivän yhteiskunnan vuorovaikutukseen. Olisikin ollut mielenkiintoista paikoitellen lukea enemmän 'tilaajista', sosiaalisesta todellisuudesta visionäärien ympärillä ja niistä yhteiskunnallisista keskusteluista, joihin mystiikan piiriin liittyvät kirjoitukset kuuluivat. Osin viittaukset erilaisiin tulkintatraditioihin myös jäivät varsin pinnallisiksi. Niinpä esimerkiksi Julian Norwichlaisen keskeinen asema feministisen teologian keskuudessa ohitetaan sivulauseella tematiikkaa sen kummemmin avaamatta. Erilaisista mystiikan tulkinaperinteistä ja historiografiasta olisi mielellään lukenut käsittelyluvuissa enemmänkin.

Pitkä ajanjakso asettaa ymmärrettävästi rajoituksia käsiteltävien asioiden laajuudelle ja monimuotoisuudelle—rajauksia on pakko tehdä. Tässä teoksessa ne on myös tehty taiten. Mystiikan historia koko ajanjaksolla käsitellään tasapuolisesti ja asiantuntevasti. Teos onkin erittäin kunnianhimoinen lähtökohdiltaan: kattaahan sen noin 1500 vuoden ajanjakson, jonka tutkiminen, käsittäminen ja hahmottaminen on varsin haasteellinen tehtävä. Kirjan varsin massiivinen lähde- ja kirjallisuusluettelo kertookin omaa kieltään siitä, kuinka työlästä tietyn ilmiön analysoiminen pitkällä aikavälillä on.

Kirjassa on myös Pauli Annalan kirjoittama esipuhe, joka mielenkiintoisella tavalla avaa ja analysoi teosta asiantuntijalukijan näkökulmasta. Sen sijaan loppupäätelmät kirjasta puuttuvat, mikä on hivenen harmi. Mystiikan kehityksen ja muutoksen kaari tulee teoksessa kyllä esiin, mutta kehityslinjan piirtäminen jää osittain lukija vastuulle. Tämä tehtävä ei ole teeman monimuotoisuudesta ja yksityiskohtien runsaudesta johtuen aivan helppo—etenkään tematiikkaa syvemmin tuntemattomalle. Olisikin ollut nautinnollista lukea alan kiistattoman asiantuntijan luoma synteesi muutoksista mystiikan kentällä.

Teos on erittäin hyvin kirjoitettu, teksti on raikasta ja elävää sekä yksityiskohdista rikasta. Kirjaan on myös suomennettu paljon alkuperäismateriaalia keskiajan mystikoilta. Kirja on runsaasti kuvitettu ja kuvituksen eteen on nähty vaivaa. Omistautuneisuus ja asiantuntemus henkivät kirjasta, jota voi varauksetta suositella kaikille keskiajasta tai laajemmin uskontohistoriasta kiinnostuneille.

Sari Katajala-Peltomaa, FT

Historiatieteen ja filosofian laitos, Tampereen yliopisto

sari.katajala[at]uta.fi